SET-4

Series BVM

कोड नं.
Code No. 22

रोल नं.
Roll No. | | | | | | | |

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।
Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **16** हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में **18** प्रश्न हैं ।
- **कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।**
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains **16** printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains **18** questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

SANSKRIT (Core)

समय : होरात्रयम् | *पूर्णाङ्काः : 100*

निर्धारित समय : 3 घण्टे | *अधिकतम अंक : 100*

Time allowed : 3 hours | *Maximum Marks : 100*

निर्देशाः :

सङ्केताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि, संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।

जहाँ स्पष्ट संकेत नहीं हैं, वहाँ उत्तर संस्कृत में ही दीजिए ।

Answer the questions in Sanskrit only unless stated otherwise.

*अस्मिन् प्रश्नपत्रे **चत्वारः** खण्डाः सन्ति ।*

*इस प्रश्न-पत्र में **चार** खण्ड हैं ।*

*There are **four** sections in this question paper.*

खण्डः क	अपठितांश – अवबोधनम् (अपठितांश – अवबोधन)	10 अङ्काः
SECTION A	(Unseen Reading Comprehension)	
खण्डः ख	संस्कृतेन रचनात्मककार्यम् (संस्कृत रचनात्मक कार्य)	15 अङ्काः
SECTION B	(Sanskrit Writing Skills)	
खण्डः ग	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)	30 अङ्काः
SECTION C	(Applied Grammar)	
खण्डः घ	भाग I – पठितांश – अवबोधनम् (पठितांश – अवबोधन)	35 अङ्काः
SECTION D	PART I – Reading Comprehension	
	भाग II – सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय)	10 अङ्काः
	PART II – General Introduction to Sanskrit Literature	

खण्डः क (SECTION A)

अपठितांश – अवबोधनम्

अपठितांश – अवबोधन

Unseen Reading Comprehension

10 अङ्काः

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit.

गद्यांशः

प्रकृतिः प्रत्यहं सर्वत्र वनेषु उपवनेषु मुक्तहस्तेन आनन्दं वितरति । तत्र भानोः किरणाः वातावरणम् ऊर्जामयं कुर्वन्ति । ते पुष्पाणि विकासयन्ति । भ्रमराः पुष्पेषु गुञ्जन्ति । पवनः तरूणां दलानि कुसुमानि च आन्दोलयति सौरभं च प्रसारयति । प्रातःकाले जनाः उद्यानेषु भ्रमन्ति, धावन्ति व्यायामम् च आचरन्ति, परस्परं आलपन्ति च । प्रभातवेलायां प्रकृतिः विशिष्टतया निजसौन्दर्यं प्रकटयति । परन्तु ये तादृशे सुरम्ये समये शय्यासु सुप्ताः तिष्ठन्ति नूनं ते प्रकृतेः आनन्देन सौन्दर्येण च वञ्चिताः एव भवन्ति ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer in one word. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(i) प्रकृतिः प्रत्यहं मुक्तहस्तेन किं वितरति ?

(ii) कस्य किरणाः वातावरणम् ऊर्जामयं कुर्वन्ति ?

(iii) प्रकृतिः कदा निजसौन्दर्यं प्रकटयति ?

(iv) भ्रमराः कुत्र गुञ्जन्ति ?

(v) कः तरूणां दलानि आन्दोलयति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only two questions) $2 \times 2 = 4$

(i) ये शय्यासु सुप्ताः तिष्ठन्ति ते केन वञ्चिताः भवन्ति ?

(ii) पवनः प्रकृतेः सहयोगं कथं ददाति ?

(iii) प्रातःकाले जनाः उद्यानेषु किं किं कुर्वन्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)

Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4=2$

(i) "सुरम्ये समये" अत्र विशेषणपदं किम् ?

(ii) "जागृता:" अस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

(iii) "ते पुष्पाणि विकासयन्ति" अत्र "ते" सर्वनामपदं केभ्य: प्रयुक्तम् ?

(iv) "सुगन्धम्" इति पदस्य समानार्थकं पदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

(v) "भ्रमन्ति" इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।

Write a suitable title for this passage in Sanskrit. 2

खण्डः ख (SECTION B)

संस्कृतेन रचनात्मककार्यम्

संस्कृत रचनात्मक कार्य

Sanskrit Writing Skills

15 अङ्काः

2. भवत: नाम प्रदीप: अस्ति । भवान् छात्रावासे वसति । अजन्ता-एलोरा-गुहादर्शनार्थं शैक्षिकयात्रायै गन्तुम् इच्छति । धनप्रेषणार्थं पितरं प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तै: उचित शब्दै: रिक्तस्थानानि पूरयत ।

आपका नाम प्रदीप है । आप छात्रावास में रहते हैं । शैक्षिक यात्रा के लिए अजंता-एलोरा की गुफाओं को देखने जाना चाहते हैं । धन भेजने के लिए पिता को लिखे पत्र में रिक्त स्थानों को मंजूषा में दिए गए उचित शब्दों से भरिए ।

You are Pradeep and stay in a hostel. You want to visit Ajanta-Allora in educational trip. Fill in the blanks in letter written to your father for sending money. Select appropriate words from the given box. $\frac{1}{2} \times 10=5$

छात्रावास: (i) _______ ।

परमादरणीया: (ii) _________

सादरं प्रणमामि ।

सविनयं (iii) ___________ यत् मम त्रैमासिकी परीक्षा समाप्तिं (iv) _________ । मम (v) ___________ शोभनानि अभवन् । अस्मिन् (vi) _____________ अहं गृहं न आगमिष्यामि, यत: विद्यालयेन एकस्या: (vii) _________ प्रबन्ध: कृत: । एषा अजन्ता-एलोरा-गुहानां दर्शनाय आयोजिता वर्तते । यात्रा-व्ययार्थं (viii) _________ रूप्यकाणि आवश्यकानि । कृपया 'पेटीएम' इति माध्यमेन प्रेषयन्तु भवन्त: ।

शेषं सर्वं कुशलम् । मम (ix) _________ अग्रजाय च सादरं प्रणामा: ।

भवतां स्नेहपात्रम् (x) _________

मञ्जूषा

गता, चेन्नईत:, ग्रीष्मावकाशे, प्रदीप:, पञ्चसहस्रम्, शैक्षिकयात्राया:, जनन्यै, पितृमहाभागा:, उत्तरपत्राणि, निवेदयामि ।

3. मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया अधोलिखितायां लघुकथायां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा कथां पुनः लिखत ।

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित लघुकथा में रिक्त स्थानों की पूर्ति कर कथा को पुनः लिखिए ।

Fill in the blanks in the following short story with the help of the words given in the box below and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 10=5$

कथा

दक्षिण भारते एको महात्मा अजायत – महर्षिः रमणः । सः नित्यं प्रातः त्रिवादने वनं गच्छति स्म । एकदा तम् अपृच्छत् कश्चित् – "भवान् नित्यं प्रत्यूषकाले वनं कथं गच्छति ?" (i) _________ उदतरत् – 'अहं सीतारामयोः (ii) __________ गच्छामि । एषा (iii) _________ समाचारपत्रे प्रकाशिता सञ्जाता । इमां (iv) __________ पठित्वा एकः (v) __________ तम् प्रति (vi) __________ अपृच्छत् च "किं इदं (vii) ____________ यदा भवान् वनं (viii) ____________ तदा सीतारामौ (ix) ____________ ।" महर्षिरमणः अवदत् – आम, "सत्यमेव" । ख्रिष्टपूजकः प्रष्टुम् (x) __________ किं सोऽपि तयोः दर्शनं कर्तुं शक्नोति ।

मञ्जूषा

वार्ताम्, महर्षिः, ख्रिष्टपूजकः, दर्शनार्थं, वार्ता, सत्यं, गच्छति, उपागच्छत्, पश्यति, ऐच्छत्

4. "सूर्योदयः" अथवा "दीपमालिका" इति विषयमधिकृत्य मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां साहाय्येन **पञ्च**संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत ।

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से "सूर्योदय" अथवा "दीपमालिका" इस विषय पर **पाँच** संस्कृत वाक्यों में एक अनुच्छेद लिखिए ।

With the help of the words given in the box below describe "Suryodaya" or "Deepmalika" in **five** sentences in Sanskrit. $1 \times 5=5$

मञ्जूषा

घण्टाध्वनिः, प्रकाशः, उद्यानेषु, पक्षिणः, सूर्योदयः, सर्वत्र जनाः, जायते, कलरवं, धावनं, व्यायामं, कुर्वन्ति, देवालयम्, स्वकर्मणि, कृषकाः, बालाः ।

अथवा

प्रकाशपर्व, प्रज्वाल्यन्ते, प्रतिवर्षम्, स्वगृहाणि, वितरणम्, विस्फोटनम्, दीपाः, सुधया, जनाः, स्वच्छताकार्यम्, विद्युद्दीपाः, मिष्ठान्नम्, सायं, शुभकामनाः, रात्रौ, लक्ष्मीम्, परस्परम् ।

खण्डः ग (SECTION C)
अनुप्रयुक्तव्याकरणम्
अनुप्रयुक्त व्याकरण
Applied Grammar

30 अङ्काः

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिच्छेदं कुरुत । (केवलं प्रश्नषट्कम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों का सन्धि-विच्छेद कीजिए । (केवल छह प्रश्न)
Disjoin Sandhis in the underlined words of the following sentences.
(Only six questions) *1×6=6*

(i) सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिम् ।

(ii) हितान्न यः संशृणुते स किं प्रभुः ।

(iii) चाणक्यः स्वप्नेऽपि न चेष्टते ।

(iv) सद्विद्या यदि किं धनैः ।

(v) इनश्च दिनस्य ।

(vi) इत इतो देवः ।

(vii) अहो राजते कीदृशीयं हिमानी ।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितसमस्तपदानां विग्रहाः लेखनीयाः । (केवलं प्रश्नषट्कम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित समस्त-पदों के विग्रह लिखिए । (केवल छः प्रश्न)
Expound the underlined words of the following sentences.
(Only six questions) *1×6=6*

(i) अहिंसया च भूतात्मा ।

(ii) ते मूढ्धियः पराभवं व्रजन्ति ।

(iii) ते मत्स्यसंक्षयं करिष्यन्ति ।

(iv) सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः ।

(v) सूर्य एव अहोरात्रम् जनयति ।

(vi) सर्वे यथास्थानम् उपविशन्ति ।

(vii) नीलाकाशः छत्रवत् प्रतीयते ।

7. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकान्तर्गत-प्रकृतिं प्रत्ययं च योजयित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नाष्टकम्)

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक के अन्तर्गत दी गई प्रकृति के साथ निर्दिष्ट प्रत्यय को जोड़कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए । (केवल आठ प्रश्न)

Fill in the blanks in the following sentences by adding suffixes to the roots and words given in the brackets. (Only eight questions) *1×8=8*

(i) भवन्ति मायाविषु ये न ___________ । (माया + इनि)

(ii) छात्रा: लेहनगरं ___________ । (प्र + या + क्त)

(iii) कालिदासस्य ___________ विज्ञाय विद्योत्तमा खिन्ना जाता । (मूर्ख + तल्)

(iv) कञ्चुकी ___________ आकाशं प्रति उद्वीक्ष्य वदति । (परि + क्रम् + ल्यप्)

(v) इदानीं दुर्गसंस्कार: ___________ । (प्र + आ + रभ् + तव्यत्)

(vi) नान्या तेषां ___________ भवेत् । (गम् + क्तिन्)

(vii) ___________ अत्र सर्वम् । (रम् + अनीयर्)

(viii) अभियानं ___________ आसीत् । (साहस + ठक्)

(ix) सर्वे छात्रा: यात्रावृत्तं ___________ उत्सुका: । (दृश् + तुमुन्)

8. अधोलिखितेषु वाक्येषु कर्तृक्रियापदयो: अन्वितिं कुरुत ।

निम्नलिखित वाक्यों में कर्ता एवं क्रिया पदों की अन्विति कीजिए ।

Write the suitable verbs according to the subject in the following sentences. *1×5=5*

(i) मैत्रेय: इत एव __________ । (आगच्छति/आगच्छन्ति)

(ii) अयम् एव अहोरात्रं __________ । (जनयति/जनयसि)

(iii) अहं प्रक्षेपकेण __________ । (दर्शयामि/दर्शयति)

(iv) कनकं चतुर्भि: _________ । (परीक्ष्यन्ते/परीक्ष्यते)

(v) उच्चै: विहस्य यद् भविष्य: __________ । (उवाच/ऊचु:)

अथवा (OR)

अधोलिखितेषु वाक्येषु विशेष्यैः सह मञ्जूषायाः विशेषणपदानि योजयत ।

निम्नलिखित वाक्यों में विशेष्यों के साथ मञ्जूषा से विशेषण पदों को जोड़िए ।

Add the appropriate adjectives from the box with their qualifying nouns in the following sentences. *1×5=5*

(i) चारुदत्तस्य दरिद्रभावः __________ ।

(ii) राजलक्ष्मीः हि __________ भवति ।

(iii) __________ पादपाः अपि निपतन्ति ।

(iv) तृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च __________ ।

(v) किन्तु न कदाचित् आर्यस्य __________ प्रवृतिः ।

मञ्जूषा

सुबद्धमूलाः, रमणीयः, दुराराध्या, सूनृता, निष्प्रयोजना ।

9. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकप्रदत्तशब्दैः सह उपयुक्तां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नपञ्चकम्)

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक में दिए गए शब्दों से उपयुक्त विभक्ति का प्रयोग कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए ।(केवल पाँच प्रश्न)

Fill in the blanks using appropriate case-endings with the words given in the brackets in the following sentences. (Only five questions) *1×5=5*

(i) __________ उपरि स्थिताः प्रदेशाः संस्क्रियन्ताम् । (सुगाङ्गप्रासाद)

(ii) कथं स्पर्धते __________ सह दुरात्मा राक्षसः । (अस्मद्)

(iii) अलम् अनेन __________ । (विनय)

(iv) अयं __________ अध्यास्ते वृषलः । (सिंहासन)

(v) मानवजीवने __________ विना सफलता न लभ्यते । (परिश्रम)

(vi) न __________ अन्तरा चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते । (प्रयोजन)

खण्डः घ (SECTION D)

भाग I

(PART I)

पठितांश – अवबोधनम्

पठितांश – अवबोधन

Reading Comprehension

35 अङ्काः

10. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर उन पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following prose passage and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

गद्यांशः

कस्मिंश्चित् जलाशये अनागतविधाता, प्रत्युत्पन्नमतिः, यद् भविष्यश्चेति त्रयो मत्स्याः प्रतिवसन्ति स्म । अथ कदाचित् तं जलाशयं दृष्ट्वा गच्छद्भिः मत्स्यजीविभिः उक्तम् – अहो ! बहुमत्स्योऽयं ह्रदः कदापि न अस्माभिः अन्वेषितः । अद्य तु आहारवृत्तिः सञ्जाता । सन्ध्यासमयः अपि संवृत्तः । ततः प्रभाते अत्र आगन्तव्यम् ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2} \times 2 = 1$
- (i) जलाशये कति मत्स्याः आसन् ?
- (ii) मत्स्यजीविनः किं दृष्टवन्तः ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question) $2 \times 1 = 2$
- (i) मत्स्यजीविभिः कः न अन्वेषितः ?
- (ii) अद्य मत्स्यजीविनाम् का सञ्जाता ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4 = 2$
- (i) 'ह्रदः' इति शब्दस्य विशेषणपदं अत्र किं प्रयुक्तम् ?
- (ii) 'तडागम्' इति पदस्य पर्यायवाचिपदं किं प्रयुक्तम् ?
- (iii) 'स्वल्प' इति पदस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?
- (iv) 'प्रतिवसन्ति स्म' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
- (v) बहुमत्स्योऽयं ह्रदः अस्माभिः कदापि न अन्वेषितः अत्र 'अस्माभिः' इति सर्वनामपदं केभ्यः प्रयुक्तम् ?

11. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित पद्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following verse and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

पद्यम्:

"वदनं प्रसादसदनं सदयं हृदयं सुधामुचो वाचः ।
करणं परोपकरणं येषां केषां न ते वन्द्याः ।।"

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2}\times 2=1$

(i) सतां वाचः कथं कथिताः ?

(ii) सज्जनानां हृदयं कीदृशं भवति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question) $2\times 1=2$

(i) कीदृशाः जनाः वन्दनीयाः भवन्ति ?

(ii) सतां वदनम् कीदृशं भवति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2}\times 4=2$

(i) 'मुखम्' इति पदस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम् ?

(ii) 'विषम्' इत्यस्य विलोमपदं किम् ?

(iii) 'पूजनीयाः' इत्यस्य स्थाने किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(iv) 'सुधामुचः' इति कस्य पदस्य विशेषणम् ?

(v) 'परोपकरणम्' इत्यस्य विशेष्यपदं पद्यांशे किम् प्रयुक्तम् ?

12. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित नाट्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following drama passage and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

नाट्यांशं :

कञ्चुकी – देव ! क: अन्य: जीवितुकामो देवस्य शासनम् अतिवर्तेत ?

राजा – (नाट्येन उपविश्य) आर्य ! आचार्य चाणक्यं द्रष्टुमिच्छामि ।

कञ्चुकी – यथा आज्ञापयति देव ! (इति निष्क्रान्त:) ।

चाणक्य: – (आकाशे लक्ष्यं बद्ध्वा) कथं स्पर्धते मया सह दुरात्मा राक्षस: ? राक्षस ! राक्षस ! विरम विरम अस्माद् दुर्व्यसनात् ।

कञ्चुकी – (प्रविश्य) (परिक्रम्य अवलोक्य च) इदं आर्यचाणक्यस्य गृहम् । अहो ! राजाधिराजमन्त्रिणो विभूति: । तथाहि गोमयानाम् उपलभेदकम् एतत् प्रस्तरखण्डम्, इत: शिष्यै: आनीतानां दर्भाणां स्तूप: अत्र शुष्यमाणै: समिद्भि: अतिनमित: छदिप्रान्त: जीर्णा: भित्तय: । अत एव निस्पृहत्यागिभि: एतादृशै: जनै: राजा तृणवद् गण्यते ।

प्रश्ना:

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

(i) आचार्यचाणक्यं क: द्रुष्टुम् इच्छति ?

(ii) जीवितुकाम: कस्य शासनम् अतिवर्तेत ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in complete sentence. (Only one question) $2 \times 1 = 2$

(i) चाणक्य: राक्षसविषये किं कथयति ?

(ii) चाणक्यस्य गृहे किं किम् आसीत् ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(i) 'दर्भाणाम्' इति पदस्य विशेषणपदं अत्र किं प्रयुक्तम् ?

(ii) 'गगने' इति पदस्य पर्यायपदं अत्र किं प्रयुक्तम् ?

(iii) कथं स्पर्धते मया सह अत्र 'मया' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(iv) 'महात्मा' इत्यस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

(v) 'आज्ञापयति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?

13. यथानिर्देशम् प्रश्न**द्वयम्** उत्तरत ।

निर्देशानुसार **दोनों** प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

Answer **both** the questions as directed. *2+2=4*

(अ) 'धन्य: एष: कुलमूलं श्रीरामचन्द्रस्य ।' अस्या: पंक्ते: सन्दर्भग्रन्थस्य लेखकस्य च नाम लिखत ।

(ब) 'किं भवान् अर्थविभवं चिन्तयति ।' इति क: कं प्रति कथयति ?

अथवा

(अ) 'अद्य तु आहारवृत्ति: सञ्जाता ।' इति पंक्ते: सन्दर्भग्रन्थ: क: ? कश्च अस्य लेखक: ?

(ब) 'न खल्वहं नष्टां श्रियम् अनुशोचामि ।' इति वाक्यं क: कं प्रति कथयति ?

14. प्रत्येकम् अंशस्य प्रदत्त-भावार्थ-**त्रयात्** शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत ।

प्रत्येक अंश के लिए दिए गए **तीन** भावार्थों में से शुद्ध भावार्थ का चयन करके लिखिए ।

Pick out and write the correct one out of the **three** explanations given for each of the following lines. *2+2=4*

(अ) "स किं सखा साधु न शास्ति योऽधिपम् ।"

भावार्था:

(i) य: अधिपं नियन्त्रयति स किं सखा भवति ।

(ii) य: राजानं सम्यक् उपदिशति सकिंसखा भवति ।

(iii) य: स्वस्वामिने सत्परामर्शं न ददाति स: योग्य: सचिव: भवितुं न शक्नोति ।

(ब) "दुराराध्या हि राजलक्ष्मी: ।"

भावार्था:

(i) राजलक्ष्मी: आराधयितुं अशक्या ।

(ii) प्राप्तस्य राज्यस्य संरक्षणं राज्ञ: कृते अतिकठिनं भवति ।

(iii) राज्ञा सदैव प्रजानां रक्षणं कर्तव्यम् ।

अथवा (OR)

अधोलिखितस्य पद्यस्य प्रदत्तं भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत ।

निम्नलिखित पद्य के दिए गए भावार्थ को मञ्जूषा में दिए गए पदों से पूर्ण कर पुनः लिखिए ।
Complete the central idea of the given verse with the words given in the box below and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 8=4$

श्लोकः

"यथा चतुर्भिः कनकं परीक्ष्यते,
निघर्षणच्छेदनतापताडनैः ।
तथा चतुर्भिः पुरुषं परीक्ष्यते,
त्यागेन शीलेन गुणेन कर्मणा ।।"

भावार्थः

सुवर्णस्य शुद्धतायाः (i) _________ चतुर्भिः (ii) _________ भवति । ते चत्वारः उपायाः (iii) _________ छेदनम् (iv) _________ ताडनम् च (v) _________ । एवमेव (vi) _________ परीक्षणम् अपि (vii) _________ उपायैः करणीयम् । यथा च (viii) _________ त्यागेन शीलेन, गुणेन, कर्मणा च ।

मञ्जूषा

घर्षणम्, तस्य, चतुर्भिः, तापः, परीक्षणम्, उपायैः, पुरुषस्य, भवन्ति

15. अधोलिखितस्य श्लोक**द्वयस्य** प्रदत्तान्वये पदैः रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा अन्वयं पुनः लिखत ।
निम्नलिखित **दो** श्लोकों के दिए गए अन्वयों में उचित पदों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कर अन्वय को पुनः लिखिए ।
The prose-order-renderings of the following **two** verses have been given below. Fill in the blanks and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 8=4$

(अ) **पद्यम्**

शिक्षाक्षयं गच्छति कालपर्ययात्,
सुबद्धमूलाः निपतन्ति पादपाः ।
जलं जलस्थाननगतं च शुष्यति,
हुतं च दत्तं च सदैव तिष्ठति ।।

अन्वयः

कालपर्ययात् (i) _________ क्षयम् गच्छति । सुबद्धमूलाः (ii) _________ निपतन्ति । जलस्थानगतम् (iii) _______ च शुष्यति । हुतं च दत्तं च (iv) _______ एव तिष्ठति ।

(ब) **पद्यम्**

तृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च सूनृता ।
एतान्यपि सतां गेहे नोच्छिद्यन्ते कदाचन ।।

अन्वयः

तृणानि (i) _________ उदकम्, चतुर्थी च (ii) _________ वाक् । सतां (iii) _________ एतानि अपि (iv) _________ न उच्छिद्यन्ते ।

16. अधोलिखितानां 'क' स्तम्भस्य वाक्यांशानां 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशैः सह सार्थकसम्मेलनं कृत्वा वाक्यानि पुनः लिखत ।

निम्नलिखित 'क' स्तम्भ के वाक्यांशों का 'ख' स्तम्भ के वाक्यांशों के साथ सार्थक मिलान करके वाक्यों को पुनः लिखिए ।

Match the following sentences of column 'क' with the suitable sentences of column 'ख' and rewrite the same. *1×4=4*

	'क'		'ख'
(अ)	एको हि दोषो गुणसन्निपाते	(i)	षण्णां ऋतूनाम् ।
(ब)	अयमेव कारणम्	(ii)	चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते ।
(स)	मठेषु उत्कीर्णाः लेखाः	(iii)	निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवाङ्कः ।
(द)	न प्रयोजनमन्तरा	(iv)	तिब्बतशैल्याः परिचायकाः ।

17. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितशब्दानां प्रसङ्गानुसारम् सार्थकम् अर्थं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित शब्दों के प्रसंगानुसार सार्थक अर्थ चुनकर लिखिए । (केवल चार प्रश्न)

Select and write the appropriate meanings of the underlined words in the following sentences according to the context. (Only four questions) *1×4=4*

(अ) '<u>दुर्गसंस्कारः</u> प्रारब्धव्यः ।'

(i) विवाहसंस्कारः

(ii) दुर्गसंस्कृतिः

(iii) सेनासंग्रह-दुर्गपरिष्कारादिकर्म

(ब) हिमं गिरिराजस्य शोभां प्रवर्धयति ।

(i) गिरनारनगरस्य

(ii) हिमालयस्य

(iii) शिखरस्य

(स) वारिणा भूमिं सिञ्चन्तु ।

(i) जलेन

(ii) दुग्धेन

(iii) पाणिना

(द) क्षुरस्य धारा निशिता दुरत्यया ।

(i) निशायुक्ता

(ii) तीक्ष्णा

(iii) घर्षिता

(य) 'शुचि मनः यद्यस्ति ।'

(i) शोचनीयम्

(ii) पवित्रम्

(iii) शोकाकुलम्

खण्डः घ (SECTION D)

भाग II

(PART II)

सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः

सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय

General Introduction to Sanskrit Literature *10 अङ्काः*

18. (अ) अधोलिखितेषु कस्यापि ***एकस्य*** संक्षिप्तः परिचयः संस्कृतेन लेख्यः ।
निम्नलिखित में से किसी ***एक*** का संक्षिप्त परिचय संस्कृत में लिखिए ।
Write a brief note on any ***one*** of the following in Sanskrit. *5*

कालिदासः, अम्बिकादत्तव्यासः, भासः ।

अथवा (OR)

अधोलिखितेषु वाक्येषु मञ्जूषापदसाहाय्येन रिक्तस्थानानि पूरयित्वा तानि पुनः लिखत ।

निम्नलिखित वाक्यों में मञ्जूषा के पदों की सहायता से रिक्त स्थानों की पूर्ति करके उन्हें पुनः लिखिए ।

Fill in the blanks in the following, using the words from the box and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 10 = 5$

(i) पञ्चतन्त्रस्य लेखकः __________ अस्ति ।

(ii) __________ चम्पूकाव्यं भवति ।

(iii) नाटकस्य आरम्भे __________ भवति ।

(iv) चारुदत्तस्य लेखकः __________ अस्ति ।

(v) उपमा __________ ।

(vi) महाभारते __________ पर्वाणि सन्ति ।

(vii) चरकसंहितायाः लेखकः __________ अस्ति ।

(viii) गद्यं कवीनां __________ वदन्ति ।

(ix) 'कादम्बरी' इत्यस्य लेखकः __________ अस्ति ।

(x) रामायणम् __________ कथ्यते ।

मञ्जूषा

कालिदासस्य, आदिकाव्यम्, निकषम्, चरकः, अष्टादश, विष्णुशर्मा, गद्यपद्यमयम्, नान्दी, भासः, बाणभट्टः ।

(ब) महाकाव्यस्य अथवा नाटकस्य का अपि **पञ्च**विशेषताः संस्कृतेन लिखत ।

महाकाव्य या नाटक की किन्हीं **पाँच** विशेषताओं को संस्कृत में लिखिए ।

Write any **five** characteristics of Mahakavya or Drama in Sanskrit. *5*